

Föräldraledighet kontra tidig barnomsorg

Nabanita Datta Gupta
Jonas Jessen

Föräldraledighet och subventionerad barnomsorg utgör viktiga familjepolitiska åtgärder i höginkomstländer. Syftet med exempelvis betald föräldraledighet är att öka kvinnornas deltagande på arbetsmarknaden och underlätta balansen mellan arbete och privatliv. Men är föräldraledighet och subventionerad barnomsorg likvärdiga när det gäller inverkan på barns utveckling? I denna rapport sammanfattas orsakssamband från ett antal studier som fokuserar på långsiktiga effekter på barn, där antingen modern eller barnomsorgen står för omhändertagandet under barnets första levnadsår. Författarna presenterar föräldrars efterfrågan på barnomsorg över tid, beskriver barnomsorgens påverkan på barns kognitiva och icke-kognitiva utfall samt diskuterar vilken roll som barnomsorgens kvalitet, föräldrarnas tidsanvändning och socioekonomiska skillnader spelar.

Nabanita Datta Gupta är professor vid Institutionen för nationalekonomi och företagsekonomi vid Århus universitet. *Jonas Jessen* är postdoktor vid Institute of Labor Economics (IZA).

Översättning från engelska: Bodil Bergh.

SNS ANALYS | En stor del av den forskning som bedrivs är vid sin publicering anpassad för vetenskapliga tidskrifter. Artiklarna är ofta teoretiska och inomvetenskapligt specialiserade. Det finns emellertid mycket forskning, framför allt empirisk och policyrelevant sådan, som är intressant för en bredare krets. Målet med SNS Analys är att göra denna forskning tillgänglig för beslutsfattare i politik, näringsliv och offentlig förvaltning och bidra till att forskningen når ut i medierna. Finansiellt bidrag har erhållits från Jan Wallanders och Tom Hedelius Stiftelse. Författarna svarar helt och hållet för analys, slutsatser och förslag.

» Nästan samtliga barn mellan tre och fem år är inskrivna i barnomsorgen. «

Inledning

Den institutionaliserade barnomsorgen ökar i höginkomstländer och möjliggör för mödrar att stanna kvar på arbetsmarknaden. Men vilka är de långsiktiga effekterna på barnen? Vad går det att säga om barnomsorg i jämförelse med föräldraledighet?

I denna rapport sammanfattas en växande litteratur om hur småbarn som deltar i barnomsorg utvecklas jämfört med dem som får en större andel omsorg av föräldrarna. Fokus kommer i stor utsträckning att ligga på mödrars ledighet, eftersom de flesta belägg till dags dato härrör från mammornas ledighet och dessa fortfarande brukar ta ut betydligt längre ledighet än papporna.¹ Några av resultaten som rapporteras här återfinns även i författarnas tidigare studier.²

EFTERFRÅGAN PÅ OCH ANVÄNDNINGEN AV FORMELL BARNOMSORG ÖKAR

I höginkomstländer har det blivit allt vanligare att placera barn i någon form av formell, institutionell barnomsorg under deras första år. Tillgången till och möjligheten att betala för sådan omvårdnad varierar kraftigt även mellan rika länder. De skandinaviska länderna har sedan 1960- och 1970-talet varit föregångare genom att erbjuda universell, subventionerad och centerbaserad barnomsorg eller andra typer av mer informell men reglerad omsorg för spädbarn och småbarn. Andra rika länder, som exempelvis Australien, Japan och USA, är dock alltså på efterkälken när det handlar om att ge hela befolkningen tillgång till formell barnomsorg och undervisningsprogram för barn under tre år.³

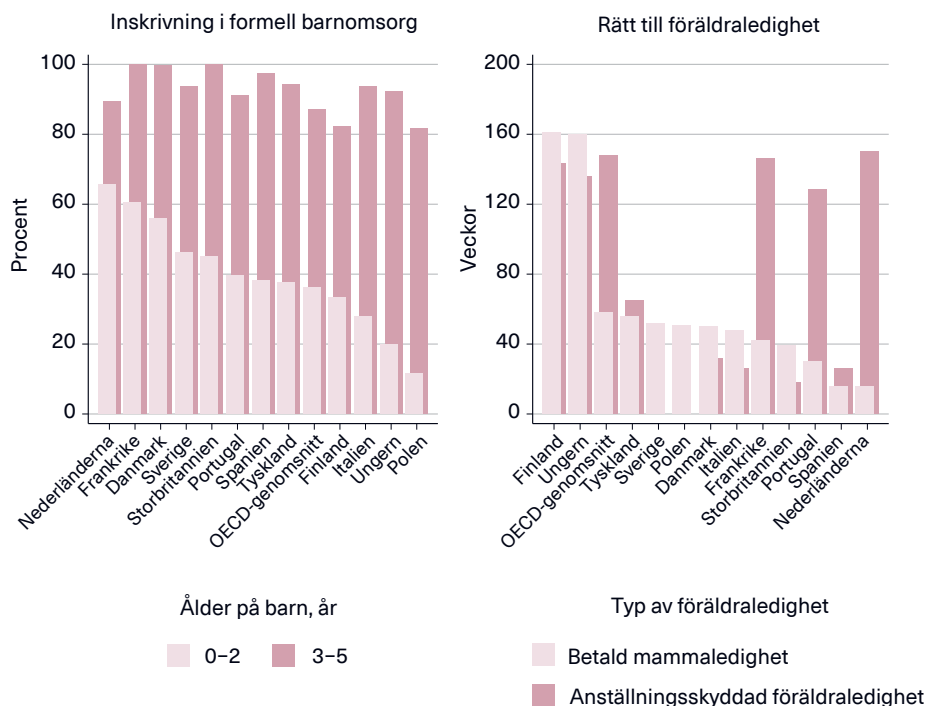
För många barn i europeiska länder är det numera snarare regel än undantag att ta del av barnomsorgen. Figur 1

(vänster graf) visar att 36 procent av barn mellan noll och två år deltar i formell barnomsorg i OECD-länderna, och att inskrivningsgraden i vissa överstiger 50 procent. De något äldre barnen, mellan tre och fem år, är nästan samtliga inskrivna i barnomsorgen.⁴ Utvecklingen har understötts av ett växande behov av kvinnor på arbetsmarknaden i länder med åldrande befolkning och restriktiv invandringspolitik. De ökande trenderna är delvis också en naturlig följd i länder som över tid uppnår jämställdhet mellan könen. Skälet är att kvinnor under loppet av flera generationer blir alltmer välutbildade och börjar få karriärambitioner som liknar männens. Den högra grafen i figur 1 visar betald mammaledighet och rätten till anställningsskyddad ledighet för samma länder. Med undantag för Finland och Ungern i det övre skiktet och Spanien och Nederländerna i det nedre, omfattar den betalda mammaledigheten cirka ett år i de flesta europeiska länderna. Om familjerna ska undvika stora inkomstbortfall därefter krävs andra arrangemang än omsorg från föräldrarna.⁵

Figur 2 visar andelen svarande (från samma länder som i figur 1) som instämmer i påståendet om att barn i förskoleålder påverkas negativt av att ha en förvärvsarbetande mamma. Andelen som instämmer har under de senaste decennierna minskat kraftigt i olika länder. I avsaknad av brett tillgängliga alternativ utgör barnomsorg ett viktigt redskap för att möjliggöra sysselsättning för mödrar (eller, mer generellt, för en ensamstående förälder eller båda föräldrarna) och gör det lättare att förena yrkesliv och familjeliv.

1. Mer omfattande granskningar av effekterna av mammaledighet och tidig barnomsorg på barns utveckling finns i Canaan m.fl. (2022) respektive Duncan m.fl. (2022).
2. Datta Gupta och Jessen (2023).
3. Gromada och Richardson (2021).
4. Utöver variationer i inskrivningsfrekvensen finns skillnader mellan länder avseende kvaliteten på barnomsorg och förskoleverksamheter. Ämnet kommer inte att behandlas här. Vi hänvisar i stället läsaren till OECD:s databas om familjer för information om olika länder avseende relevanta indikatorer som till exempel antal barn per anställd och lägsta krav på personalens kvalifikationer. Se OECD (2017).
5. Den betalda pappaledigheten har utökats på senare år och diskuteras längre fram i rapporten. I allmänhet är den dock betydligt lägre än den betalda mammaledigheten och även utnyttjandegraden är lägre.

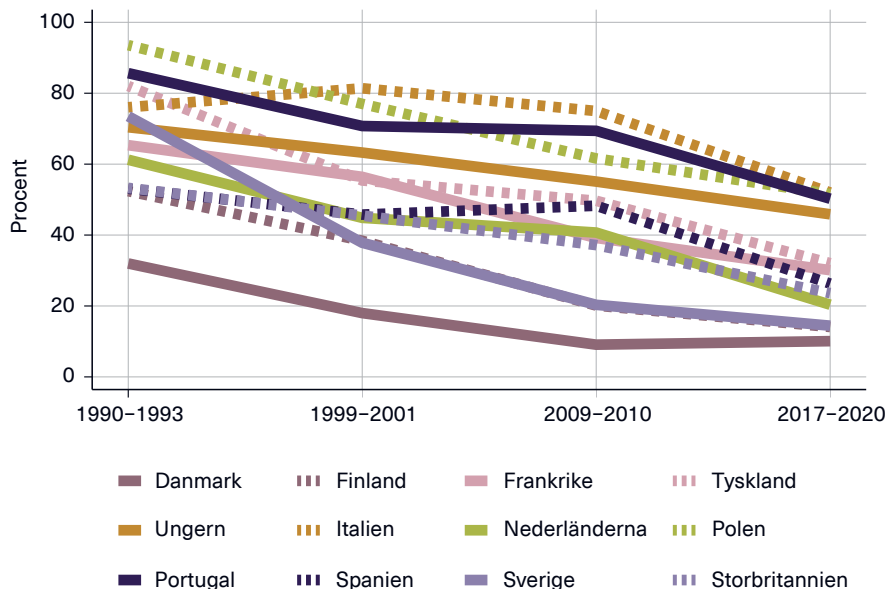
Figur 1. Barnomsorg och föräldraledighet i olika länder.

Siffrorna visar andelen barn som är inskrivna i formell barnomsorg, för två olika åldersgrupper. Data från 2017–2019, beroende på tillgänglighet. Källa: OECD:s familjedatabas.

Siffrorna visar antalet tillgängliga dagar med betald mammaledighet och antalet dagar med anställningsskyddad föräldraledighet som är tillgänglig för mödrar. Data från 2020. Källa: OECD:s familjedatabas.

Figur 2. Andel som instämmer i påståendet att förskolebarn påverkas negativt av att ha en förvärvsarbetande mamma.

Diagrammet visar vilken andel som instämmer eller starkt instämmer i påståendet att ett förskolebarn påverkas negativt av att ha en förvärvsarbetande mamma. Källa: Europeiska undersökningen av medborgarnas värderingar, egen bearbetning.

Frågorna vi vill utforska är följande: Vilka är de långsiktiga konsekvenserna på barns utveckling av att tidigt placeras i formell barnomsorg? Hur ser effekterna på barns utveckling ut av formell barnomsorg jämfört med effekterna av föräldraledighet? Kommer barn som tidigt får omsorg utanför hemmiljön att utveckla starka kognitiva och socioemotionella färdigheter senare i livet?

Den allmänna funktionen hos och syftet med formell barnomsorg har ändrats över tid från att bestå av »barnpassning« till ett slags tidig investering i barns färdigheter. Investeringar före tre års ålder i bland annat barnomsorg och hälso- och sjukvårdstjänster av hög kvalitet ger avkastning i form av bättre hälsa och utbildnings- och arbetsmarknadsresultat. Skälet är att hjärnans utveckling befinner sig i expansionsfasen (en stor del av den mänskliga hjärnan utvecklas före fem års ålder) och att kunskapsinhämtning är en dynamisk och självproducerande process.⁶ Att använda barnomsorg är därmed inte nödvändigtvis negativt utan kan till och med gynna barnens utveckling. Men resultaten beror på kvaliteten hos det alternativa arrangemanget – det vill säga det som ombesörjs av föräldrar, andra familjemedlemmar, barnflickor och så vidare – när omsorgen i stället sker i hemmet. I de flesta fall har mamman hand om sådan omsorg, men även andra informella lösningar kan förekomma.

Det här leder oss också till frågan huruvida effekterna av att placera barn i formell barnomsorg från tidig ålder varierar beroende på familjens socioekonomiska bakgrund. Det är möjligt att föräldrar från starka ekonomiska bakgrunder kan kompensera för tiden som tillbringas i barnomsorg genom att deras barn får bättre omsorg i hemmet som dessutom kombineras med intensiva investeringar i deras färdigheter.

För denna grupp kan formell barnomsorg ha en mycket begränsad effekt på barnens långsiktiga färdighetsutveckling. Å andra sidan kan tidig barnomsorg ge positiva effekter för barn vars föräldrar har lägre utbildning och kan tänkas sakna resurser att ge omsorg av lika hög kvalitet som den som tillhandahålls av den formella barnomsorgen. Förbättrade språkkunskaper kan rusta barn med invandrarbakgrund inför skolan och därför utgöra en ytterligare fördel.

Detta förutsätter att barnomsorgen håller hög kvalitet, vilket kanske inte alltid är fallet. Om barnomsorgen uppvisar brister, exempelvis avseende den strukturella kvaliteten (mätt i antalet lärare per barn, ytan per barn, lärarnas

genomsnittliga utbildningsnivå, lekredskap och så vidare) eller processkvaliteten (kvaliteten på interaktionerna mellan lärare och barn), kan barnen ta skada och få sämre resultat på lång sikt än om de hade fått omsorg i hemmet. En metaanalys av nio studier visar att barn som får barnomsorg, i synnerhet om de är yngre än 36 månader och vistas i miljöer med lägre kvalitet, visar en liten ökning i stresshormonet kortisol och en annorlunda dygnsrytm jämfört med barn som får omsorg i hemmet.⁷ Huruvida exponering för högre stressnivåer i barnomsorgen orsakar långsiktiga skador har inte dokumenterats.

Samtidigt kan det också vara förenat med risker att förlita sig på en ensam vårdgivare (primärt mamman), i synnerhet om hon eller han har en låg utbildningsnivå eller hälso- eller missbruksproblem. Studier visar att mammor med psykiska problem tenderar att göra en hårdare bedömning av sitt barns förmågor.⁸ Detta kan i sin tur påverka deras investering i barnet. En period med tidig anknytning till en förälder är givetvis mycket viktigt för att kunna utveckla trygga band senare i livet.⁹ Samtidigt kan det också finnas anledning att låta barn möta flera omhändertagande och stimulerande vuxna redan i späda ålder med målet att etablera en generell tillit till andra. Enligt en rapport från *National Scientific Council on the Developing Child*¹⁰ visar vetenskapliga rön att små barn kan dra väsentlig nytta av trygga relationer med flera omsorgsgivare. Samtidigt förblir anknytningen till deras föräldrar primär och central.

Även ur ett ekonomiskt perspektiv kan användningen av diversifierade insatser förbättra föräldraskapets kvalitet. Professionella barnskötare kan också ha en kompletterande funktion. Teamarbete kan ge ökad produktivitet jämfört med om individer arbetar på egen hand. Teorier inom personalekonomi visar att teamarbete kan vara mer produktivt än arbete på egen hand i de fall arbetstagarna kompletterar varandra i fråga om kompetens, informationen förändras snabbt och om produkten är komplex – även om den enskilda individen (till exempel mamman) har en absolut fördel inom ett visst område.¹¹ En annan aspekt som nyligen har nämnts i den akademiska litteraturen rör mödratrötthet eller »utmattningseffekten«. En undersökning visar att denna effekt är av väsentlig betydelse och att en minskning av moderns omsorgstimmar höjer den genomsnittliga kvaliteten på hennes omsorgsinsatser.¹²

Även om det inte är fokus för denna rapport, bör det påpekas att både föräldraledighet och barnomsorg har kon-

»En minskning av moderns omsorgstimmar höjer den genomsnittliga kvaliteten på hennes omsorgsinsatser.«

6. Cunha och Heckman (2007).

7. Vermeer och van IJzendoorn (2006).

8. Datta Gupta m.fl. (2018).

9. Ainsworth och Bell (1970).

10. National Scientific Council on the Developing Child (2004). The National Scientific Council on the Developing Child är ett tvärvetenskapligt samarbete mellan flera universitet i USA.

11. Lazear och Shaw (2007).

12. Chaparro m.fl. (2020).

»Barn från mindre gynnade miljöer har störst nytta av formell barnomsorg.«

sekvenser på hushållens inkomster och, potentiellt, också på jämställdhet. Föräldrapenningen ersätter en del av, men vanligtvis inte hela, inkomstbortfallet från arbete. Med formell barnomsorg – som antingen är kostnadsfri eller kraftigt subventionerad i de flesta europeiska länder – får båda föräldrarna möjlighet att delta på arbetsmarknaden. Det har lett till en höjning av hushållens inkomster vilket i sin tur har kunnat kopplas till bättre testresultat för tonåringar.¹³ Eftersom mödrarna vanligen tar ut en mycket större andel av föräldraledigheten, har nyttjandet av barnomsorg även potential att minska könsrelaterade löneskillnader mellan föräldrarna.

Utnyttjande av formell barnomsorg har, som tidigare nämnts, snabbt blivit norm i höginkomstländer. Nedan presenterar vi de viktigaste slutsatserna från ny forskning vars fokus är hur mammaledighet och deltagande i barnomsorg påverkar barnens resultat i skolan, på arbetsmarknaden och i socioemotionellt hänseende på medellång och lång sikt.

VIKTIGA SLUTSATSER

Efter att ha gått igenom ett antal nyligen genomförda studier (som beskrivs mer djupgående i nästa avsnitt), kan vi sammanfatta några viktiga slutsatser:

1. I de flesta europeiska länder stöder föräldrarna numera att småbarnsmammor ska ges möjlighet att fortsätta arbeta. Den ökade efterfrågan på arbetskraft i de här länderna, till följd av en åldrande befolkning och restriktiv invandringspolitik, kommer sannolikt att leda till en fortsatt ökad efterfrågan på barnomsorg av hög kvalitet.
2. När den alternativa typen av omsorg i samhället håller låg kvalitet, ger en utökning av mammaledigheten positiva effekter på barnens resultat. Men när å andra sidan den alternativa formen av omsorg håller hög kvalitet visar en förlängning av mammaledigheten nästan inga positiva effekter alls, i synnerhet inte efter de ungefär sex första månaderna.
3. Även om barn från mindre gynnade miljöer har störst nytta av formell barnomsorg är den inte heller till nackdel för barn från mer gynnade miljöer. Att blanda barn i barnomsorgen från tidig ålder kan faktiskt öka deras sociala färdigheter och ha positiva effekter på den sociala rörligheten.
4. Omsorgens kvalitet har en avgörande betydelse och barnomsorg av sämre kvalitet kan ge negativa effekter på lång sikt.
5. Medan föräldrar får mindre tid med sina barn när dessa deltar i barnomsorg, har tiden som de ägnar åt sti-

mulerande föräldraaktiviteter inte minskat påtagligt i många sammanhang.

6. Även i länder som »på pappret« har universella barnomsorgssystem tenderar vissa grupper att vara underrepresenterade. Det kan röra sig om etniska minoriteter eller barn vars föräldrar har en lägre utbildningsnivå. Genom bredare informations-spridning, ett opartiskt och transparent ansökningssystem och låga avgifter kan inskrivningsklyftorna minska.
7. Ytterligare forskning behövs om den optimala närvarotiden och inskrivningsåldern, kvalitetskriterierna för barnomsorg (i synnerhet om processkvaliteten) samt om effekterna av utökad pappaledighet på barns långsiktiga utfall.

I nästa avsnitt går vi igenom en rad nya studier som visar orsakssamband mellan föräldraledighet och barns utfall respektive formell barnomsorg och barns utfall.

Orsakssamband mellan föräldraledighet och tidig barnomsorg på barns utveckling

Några av de mest övertygande belägen har hämtats från studier som undersöker yttre orsakade öknings av antingen mammaledigheten eller antalet barnomsorgsplatser. Dessa öknings används för att identifiera hur den extra exponeringen av respektive omsorgstyp påverkar barns utfall i högre åldrar. Tack vare den ökande tillgängligheten på (administrativa) data av hög kvalitet och de senaste årens framsteg i ekonometriska metoder, ger dessa studier övertygande och tillförlitliga resultat med en hög grad av intern validitet.¹⁴ Vi börjar med att rikta vår uppmärksamhet mot föräldraledighet innan vi diskuterar hur barns utveckling påverkas av att delta i barnomsorg.

EFFEKTER AV FÖRÄLDRALEDIGHET

I studier om orsakssamband mellan föräldraledighet och barns utfall analyseras förmåner för föräldralediga eller, oftare, variationer som uppstått genom reformer av varaktigheten eller omfattningen av sådana förmåner. Rätten till vissa former av föräldraledighet baseras i stort sett alltid på tydliga brytdatum för barnets födelse. Det möjliggör en tydlig identifiering av effekter genom att utfall endast jämförs mellan barn som påverkas respektive inte påverkas av reformen. De flesta rapporter redogör tydligt för föräldrars potentiella

13. Tominey m.fl. (under arbete).

14. Med *intern validitet* avses huruvida de identifierade effekterna av föräldraledighet eller barnomsorg kan ges en rent orsaksmässig tillskrivning och inte förklaras av andra förväxlingsfaktorer. *Extern validitet* betecknar däremot i vilken utsträckning som studiens resultat kan generaliseras till andra kontexter.

selektion till en reform av mammaledighet¹⁵ genom att utesluta födslar som hade kunnat flyttas runt brytdatumet. Samtidigt används enbart födslar i relativ närhet till brytdatumen eftersom ett generösare regelverk för föräldraledighet kan påverka exempelvis fertiliteten hos en vald grupp av föräldrar.¹⁶

Alternativet är viktigt

I en studie från Österrike analyseras en utökning av mammaledigheten från 12 till 24 månader som genomfördes i landet 1990.¹⁷ Med hjälp av detaljerade administrativa data kan författarna beakta ett brett spektrum av utfall och skapa en omfattande bild av utvecklingseffekterna från denna osedvanligt stora utökning. Barn vars mammor tog ut längre mammaledighet hade bättre hälsoreultat vid mönstring till militärtjänst. Däremot fann studien inga effekter på utbildningsresultaten i form av till exempel PISA-resultat eller deltagande i mer avancerade gymnasieprogram som ger behörighet till universitet. På liknande sätt kunde inga mer långsiktiga effekter noteras på barnens arbetsmarknadsresultat. Effekterna är liknande för barn från olika socioekonomiska bakgrunder. Studien betonar hur viktigt det är att beakta den alternativa omsorgsformen: Alla resultat påverkades på ett positivt sätt av en utökad mammaledighet om barnen annars skulle ha deltagit i informell omsorg. Om formell barnomsorg redan var tillgänglig hade den utökade mammaledigheten ingen inverkan på barnens resultat. Det här överensstämmer med forskning om införandet av föräldraledighet i Norge 1977,¹⁸ där förbättringar i både utbildnings- och arbetsmarknadsresultaten för barn kan ses i en kontext där de alternativa omsorgsarrangemangen i hög grad var informella.

Föräldraledighet vid barns olika åldrar

Efterföljande utökningar av föräldraledigheten i Norge som innebar en förlängning från 18 till 35 veckor har analyserats i en annan studie.¹⁹ Förlängningen ledde till att mödrar tillbringade mindre tid på arbetet och mer tid i hemmet under den aktuella perioden. Eftersom få andra formella arrangemang för barnomsorg fanns tillgängliga, fick föräldraledighet i stor utsträckning ersätta informella lösningar. I motsats till införandet av föräldraledighet 1977 hade utökningen en enbart liten påverkan på barnens slutbetyg och skolavhopp. Detta faktum understryker att lokalt identifierade effekter av föräldraledighet som utökats med bestämda tidslängder ofta är tidskänsliga och inte kan generaliseras. Effekten på barns utveckling när föräld-

raledighet införs under ett visst antal veckor är inte nödvändigtvis densamma som när ledigheten förlängs med en lika lång tidsperiod.

I en studie från Tyskland undersöks större förlängningar av mammaledigheten vid barns olika åldrar.²⁰ Genom tre reformer under 1979, 1986 och 1992 ökade ledigheten från två till sex månader, sex till tio månader respektive 18 till 36 månader. Ingen av dessa utökningar visade några positiva effekter på barns utbildnings- eller arbetsmarknadsutfall. Den sista visade tvärtom små negativa effekter på barnens utbildningsnivå. Med en efterföljande reform 2007 utökades den betalda mammaledigheten specifikt för högvälönade kvinnor, men utan någon observerad effekt på barns utveckling mellan olika socioekonomiska grupper.²¹ Den alternativa omsorgen tillhandahålls i bägge fallen till största del av far- eller morföräldrar eller andra släktingar och erbjuder sannolikt en liknande kvalitet som mammornas. Detta kan eventuellt förklara bristen på signifikans i resultaten.

Förlängd ledighet i en högkvalitativ omgivning

En studie från Danmark använder en reform från 1984 som innebar en kraftigt utökad föräldraledighet från 14 till 20 veckor (två av veckorna öronmärktes för papporna som tidigare inte hade varit berättigade till betald föräldraledighet).²² I studien jämförs provresultat, sannolikheten för inskrivning i gymnasieskola och gymnasiebetyg för barn som föddes två månader före respektive efter brytdatumet. Inga betydande skillnader kunde noteras i något av resultaten mellan de barn vars mammor hade rätt till 14 veckors ledighet och de vars mammor hade rätt till 20 veckors ledighet. Det kan finnas flera förklaringar till varför barn presterade lika bra inom båda systemen. En förklaring är att danska föräldrar som utnyttjar barnomsorg är bättre på att göra kompensatoriska investeringar av antingen sin tid, ansträngning eller fysiska resurser när de är hemma med barnen. En annan är att den danska barnomsorgen håller hög kvalitet och därför är neutral jämfört med moderlig omsorg. En tredje är att reformen minskade trycket på barnomsorgssystemet, vilket innebar en kvalitetshöjning av barnomsorgen, så att prestationerna för de barn som fick ta del av barnomsorg efter reformen förbättrades. I en studie av en liknande högkvalitativ miljö i Sverige kunde, baserat på provresultat och betyg vid 16 års ålder, inga effekter noteras på barnens studieresultat efter att rätten till föräldraledighet hade utökats från tolv till 15 månader 1988.²³ Däremot konstaterades att barn

15. Som beskrivs senare i denna rapport ligger vårt fokus på kvinnornas föräldraledighet, då mammorna i genomsnitt är hemma betydligt längre. Först på senare år har reformer införts i syfte att skapa ytterligare incitament för papporna att utöka sin ledighet med barnen. Merparten av beläggen om föräldraledighetens påverkan på barns utveckling relaterar därför till mammors ledighet. Exempelvis behandlar de nedan nämnda studierna från Norge föräldraledighet som var tillgänglig för båda föräldrarna. Innan en kvot för pappaledighet infördes 1993 kunde procentandelen pappor som tog ut någon föräldraledighet dock räknas i låga, ensiffriga tal.
16. Som exempel orsakade en reform om föräldraledighet i Tyskland 2007 en ökad fertilitet hos högvälönade kvinnor (se Raute, 2019). Den här effekten realiserades dock först sex månader efter att reformen hade införts. Det innebär att barn som föddes alldeles före respektive efter brytdatumet inte avviker systematiskt i fråga om sina socioekonomiska bakgrunder.
17. Danzer m.fl. (2020).
18. Carneiro m.fl. (2015).
19. Dahl m.fl. (2016).
20. Dustmann och Schönberg, (2012).
21. Huebener m.fl. (2019).
22. Rasmussen (2010).
23. Liu och Skans (2010)

till högutbildade mammor presterade bättre efter ledighetens förlängning. Inga andra skillnader kunde fastslås utifrån föräldrarnas inkomster eller pappornas utbildning. Det tyder på att högutbildade mammor kan stimulera sina barn på ett bättre sätt genom att tillbringa mer tid med dem. I vilket fall finns belegg för att en utökad föräldraledighet inte tycks påverka barnens genomsnittliga resultat i en omgivning som erbjuder alternativ omsorg av hög kvalitet, samt att en förlängning av föräldraledigheten faktiskt kan förstärka effekten av föräldrarnas bakgrund på barns skolprestationer.

Socioemotionella färdigheter

Genom en reform i Danmark 2002 förlängdes föräldraledigheten ytterligare, vilket i huvudsak innebar att mammornas omsorg ersatte omsorg utanför hemmet under cirka tre månader i slutet av barnens första år. En studie som analyserade denna reform fann inga effekter på akademiska betyg i genomsnitt. Däremot noterades positiva effekter på socioemotionella färdigheter, känslomässig balans och skolfrånvaro i sjunde och åttonde klass. Vidare sågs betydande effekter på betyg i kontinuerliga bedömningar för de barn som gynnades mest. Det rörde sig om barn vars mammor annars skulle ha tagit en kortvarig ledighet och företrädesvis kom från lägre socioekonomiska bakgrunder.²⁴

Effekter på äldre syskon

De flesta studier fokuserar på barn som påverkas direkt av ändrade regler för föräldraledighet, men även miljön för äldre syskon kan påverkas av sådana förändringar. Det är därför viktigt att också betrakta effekterna på dem. I en intressant studie från Sverige analyseras en reform från 1989 som gav rätt till extra föräldraledighet om två födselar inträffade inom ett visst intervall.²⁵ För familjer som tog del av den längre ledigheten påverkades resultaten inte för de yngre barnen som föddes kring brytdatumet (de barn som vanligtvis studeras). Däremot noterar forskarna att deras äldre syskon nådde bättre utbildningsresultat. Det skulle kunna bero på att de fick mer tid med sina mammor som var hemma med det yngre barnet till följd av den förlängda föräldraledigheten. Den här positiva effekten uppstod troligen då det alternativa arrangemanget för det äldre barnet, vars förälder var hemma med ett småsyskon, bestod av informell omsorg utanför hemmet eller i ett familjedaghem. En relaterad artikel studerar en landsomfattande reform som ålade svenska kommuner att tillhandahålla barnomsorg till äldre barn vars föräld-

rar var lediga för att ta hand om spädbarn.²⁶ Studien visar att reformen inte påverkade de yngre barnens genomsnittliga provresultat i sjätte klass, men att den hade positiva effekter för vissa grupper. Det rörde sig om pojkar vars mammor saknade universitetsutbildning och flickor till högutbildade mammor. I studien jämfördes spädbarn med och utan äldre syskon både före och efter reformens införande (en »skillnad i skillnader«-analys). En möjlig förklaring kan enligt studien vara att interaktionen mellan förälder och barn förbättras när det yngre barnet får mer egen tid med föräldern och slipper konkurrera med ett äldre syskon om uppmärksamheten.

Negativa effekter av föräldraledighet

Vissa studier har också funnit negativa effekter av utökad mammaledighet. I slutet av 2000 förlängdes mammaledigheten i Kanada med den andra hälften av ett barns första år. Förlängningen hade ingen påtaglig effekt på barnens utveckling under de två första åren,²⁷ men en uppföljande studie som granskade resultaten vid fyra och fem års ålder dokumenterade negativa effekter på kognitiva färdigheter och inga effekter på beteendemått.²⁸

Det är uppenbarligen inte lätt att dra några generella slutsatser om vad en utökad föräldraledighet innebär. Som nämnts tidigare beror resultaten på den aktuella tidsperioden i ett barns liv och utökningens längd, alternativa omsorgslösningar och givetvis också på kvaliteten hos föräldrarnas omsorg. Hit räknas potentiellt kompenseringar när de tillbringar mindre total tid med sina barn. För att göra en fullständig bedömning av effekterna på barns utveckling måste man även beakta ett brett spektrum av resultat. Här ingår bland annat utbildningsnivå, arbetsmarknadsresultat och icke-kognitiva mått. En noggrann sammanfattning av den befintliga forskningen tyder på att det i de flesta fall finns få positiva effekter på barns utfall av att förlänga mammaledighet utöver sex månader. Sådana förlängningar måste därför motiveras med något annat än barns utveckling.

EFFEKTER AV BARNOMSORG

Det är notoriskt svårare att identifiera effekterna av barnomsorg än att identifiera effekterna av föräldraledighet, eftersom liknande regler för brytpunkter i allmänhet saknas för barn som deltar i barnomsorg. Många studier använder regionala variationer avseende utbyggnaden av barnomsorg²⁹ eller andra åldersspecifika riktlinjer i försök att isolera effekten av barnomsorg från andra förväxlingsfaktorer; i många län-

24. Houmark m.fl. (2022).

25. Ginja m.fl. (2020).

26. Sjögren och Tallås Ahlzén (2022).

27. Baker och Milligan (2010).

28. Baker och Milligan (2015).

29. Vi konstaterar att utbyggnaden av barnomsorg åtminstone på kort sikt kan kopplas till en försämring av vissa strukturella kvalitetsindikatorer som till exempel antal barn per anställd, om utbyggnaden inte åtföljs av proportionella ökning avseende personal, utrustning och så vidare. Evidens om kvalitetsens betydelse diskuteras kortfattat längre fram i rapporten. Om identifieringen av orsakseffekter utgår från åldersbaserade brytpunkter eller fördelningslotterier, som i en av studierna som diskuteras från Norge, är det mer sannolikt att barnomsorgens kvalitet hålls konstant.

der visar barn som är inskrivna i formell barnomsorg bättre resultat. Det här måste dock inte vara en effekt av själva barnomsorgen då sannolikheten är högre för att föräldrar till barn med bättre utfall placerar sina barn i formell barnomsorg.

Typen av barnomsorg spelar roll

En studie som baseras på danska enkätdata visar att en policy för garanterad tillgång till förskola (»GAPS«) hade införts i vissa kommuner men inte i andra.³⁰ Ett högre utnyttjande av barnomsorg i kommuner med garanterad tillgång används för att identifiera effekter orsakade av barnomsorg (både formell och informell) på barns beteende när de börjar skolan. Studien visar att barns beteende enligt SDQ-metoden (»Strengths and Difficulties Questionnaire«) vid sju års ålder inte avviker markant mellan barn som deltog i centerbaserad omsorg (förskola) vid tre års ålder och barn som togs om hand i hemmet. Däremot är beteendet vid sju års ålder sämre för de barn som deltog i informell omsorg vid tre års ålder än för dem som togs om hand i hemmet. De här resultaten drivs av pojkar och barn till mammor med lägre utbildning. Även om båda typerna av omsorg regleras i Danmark har de informella omsorgsgivarna endast en begränsad pedagogisk eftergymnasial utbildning jämfört med de formella omsorgsgivarna, vilkas pedagogiska examen kräver 3,5 års eftergymnasiala studier.

Med samma empiriska strategi som ovan men baserat på danska registerdata för två födelsekullar, följdes barn från inträdet i barnomsorgen till deras sista år i grundskolan. Undersökningen fann att barnens betyg i danska var 0,2 standardavvikelser högre om de hade deltagit i centerbaserad omsorg än om de hade fått informell omsorg.³¹ Å andra sidan hade omsorgens typ ingen effekt på matematikbetygen. Dessa resultat drivs av pojkar och barn från lägre socioekonomiska grupper. Barnomsorgens kvalitet spelar således roll – deltagandet i omsorg av hög kvalitet är neutralt jämfört med när mamman står för omhändertagandet och överlägset informell omsorg.

Positiva effekter för barn från sämre bakgrunder

I Oslo tillämpar kommunförvaltningen ett tilldelningslotteri när överinskrivning uppstår i barnomsorgen. Det här lotteriet skapar ett slumpmässigt element för deltagande i barnomsorg; det innebär att barn som deltar respektive inte deltar är likvärdiga i fråga om sina egenskaper och det används för att beräkna effekten av inskrivning i barnomsorg vid ett till två års ålder på skol-

betyg.³² Barn som fick ett erbjudande om barnomsorg genom lotteriet har högre provresultat i både språk och matematik. Medan effekterna är positiva för barn från alla bakgrunder är de särskilt markanta för dem vars bakgrund präglas av lägre socioekonomisk status (SES) mätt med föräldrarnas utbildning eller hushållens inkomster och för pojkar. Vi ser således att deltagande i barnomsorg vid denna låga ålder har en utjämnande effekt. Samma resultat har rapporterats för barn mellan tre och sex år, det vill säga den grupp för vilken utbyggnaden var störst under 1970-talet.³³

De skandinaviska länderna var först med att i bred skala utöka tillgången på barnomsorg. I kombination med utmärkta och tillgängliga administrativa register kunde mycket evidens om barnomsorgens utvecklingseffekter tidigt hämtas därifrån. Under senare årtionden har även andra länder expanderat sin barnomsorg kraftigt. Parallellt med en förbättrad tillgänglighet till data har evidensbasen därför vuxit avsevärt.

En tysk studie använder skillnader i utbyggnaden av barnomsorgen för noll- till tvååringar vid olika tidpunkter i olika skoldistrikt för att mäta effekterna av tidigt deltagande i barnomsorg (vid högre åldrar deltar nästan alla barn) på barns motoriska och socioemotionella färdigheter, mätta i den obligatoriska grundskolan.³⁴ Pojkar, som i övrigt släpar efter flickor vid dessa mätningar, gynnas i fråga om sin språkliga, motoriska och socioemotionella utveckling. Barn med invandrarbakgrund stärker också sina språkkunskaper medan barn med lågutbildade föräldrar uppvisar förbättrade socioemotionella beteenden. I Norge utjämnar den formella barnomsorgen vissa av skillnaderna i barns utveckling som härstammar från familjebakgrund och sannolikt hade kunnat öka under den senare skolgången. Inskrivningsprov till skolan är värdefulla för att bedöma barns utveckling vid låg ålder. Resultaten visar att effekter, både totalt och för undergrupper, kan variera beroende på vilken exakt indikator som bedöms. Vid fokusering på ett litet segment av indikatorer för barns utveckling kan den fullständiga bilden därför komma att missas.

Hemmiljöer

Ofta förklaras positiva effekter av barnomsorg för missgynnade barn med att den alternativa miljön i deras hem är sämre. Det innebär att barn från lägre socioekonomisk bakgrund förmodligen upplever en mindre berikande miljö när de inte vistas i den formella barnomsorgen.³⁵ Underliggande mekanismer för

»Deltagandet i omsorg av hög kvalitet är neutralt jämfört med när mamman står för omhändertagandet och överlägset informell omsorg.«

30. Datta Gupta och Simonsen (2010).

31. Datta Gupta och Simonsen (2016).

32. Drange och Havnes (2019).

33. Havnes och Mogstad (2015).

34. Felfe och Lalive (2018).

35. Se till exempel Cornelissen m.fl. (2018).

»Hemmiljön bör därför inte betraktas som konstant när barn deltar i formell barnomsorg.«

denna teori och data om hemmiljön brukar dock lysa med sin frånvaro. Den här luckan diskuteras i en studie från Japan som analyserar utbyggnaden av barnomsorg för två- och treåringar.³⁶ Till skillnad från de flesta andra studier har den här studien uppgifter om både barnens resultat och värderingar av föräldraskap och föräldrarnas välbefinnande. För barn till lägre utbildade föräldrar leder inskrivningen i barnomsorg till mindre beteendemässiga problem såsom ouppmärksamhet och hyperaktivitet. Barn till högutbildade föräldrar påverkas inte och uppvisar likvärdiga resultat. Författarna går vidare med att studera hur föräldrarnas beteende och i synnerhet deras föräldraskap påverkas av en utbyggd barnomsorg. De högutbildades föräldraskap påverkas inte, men för föräldrar med kortare utbildning ökar kvalitetsindexet för deras föräldraskap kraftigt genom utbyggnaden. Hos lågutbildade mammor ökar dessutom det subjektiva välbefinnandet och stressen sjunker, två faktorer som kan leda till ett bättre och mer engagerat föräldraskap. De här resultaten stämmer väl överens med forskning från Tyskland, där detaljerade data om tidsanvändning används för att analysera hur föräldraskapsaktiviteter påverkas av att utnyttja formell barnomsorg.³⁷ Minskningen av stimulerande föräldraskapsaktiviteter är mycket liten. Orsaken är att mammor ökar intensiteten hos dessa aktiviteter under sena eftermiddagar och på kvällen för att kompensera för det minskade umgänget när deras barn vistas i formell barnomsorg. Hemmiljön bör därför inte betraktas som konstant när barn deltar i formell barnomsorg.³⁸

Barnomsorg i tidig ålder har, i likhet med utökad föräldraledighet, inte alltid någon effekt på barns utveckling. Skälet är att vissa positiva och negativa effekter av att delta i barnomsorg kan ta ut varandra. I mitten av 2000-talet utökades tillgången till kraftigt subventionerad barnomsorg för tvååringar i Italien. Rätten till subventionerad barnomsorg styrdes av barnets födelsedatum. Barn som föddes före ett visst datum var inte berättigade till subventionerad barnomsorg, medan barn som föddes efter samma datum var det. Resultaten jämfördes för de barn som hade respektive *inte* hade rätt till subventionerad barnomsorg.³⁹ Oberoende av familjebakgrund hade utökningen inga effekter på barnens provresultat när de mättes vid sju års ålder. Detta oaktat en uttalad ökning av mammornas arbetskraftsdeltagande som i sin tur ledde till en påtaglig förändring av familjernas ekonomi och hemmiljö.

Negativa effekter av barnomsorg

Flera studier pekar mot obefintliga eller positiva effekter av barnomsorg på barns utveckling, där de senare vanligtvis är mer påtagliga för barn från missgynnade bakgrunder. Det finns dock sammanhang där vissa barn påverkas negativt av att delta i barnomsorgen.⁴⁰ Ett flertal studier har analyserat utbyggnaden av barnomsorg i Québec och dess effekter på barn i olika åldrar.⁴¹ Kortsiktigt påverkades barn under förskoleåldern negativt i sin icke-kognitiva utveckling, medan den kognitiva utvecklingen var oförändrad. De aktuella födelsekullarna uppvisade också negativa effekter avseende utvecklingen på längre sikt. Det framgår av de icke-kognitiva resultaten för barn i Québec som förblev lägre jämfört med resultaten för barn i andra provinser. Dessa barn uppvisade även andra negativa konsekvenser i form av bland annat sämre hälsa, lägre välbefinnande och högre brottsfrekvens. Miljön för studien sticker ut jämfört med andra eftersom effekterna på mödrarnas arbetsutbud var stora och tiden i barnomsorg ökade kraftigt under en relativt kort tid. Som resultat påverkades kvaliteten på omsorgen negativt och har därför kommit att betraktas som relativt låg i en internationell jämförelse.

Andra belägg för de negativa effekterna med universell barnomsorg har hämtats från den välbärgade italienska staden Bologna. Enligt forskning sjönk IQ-nivåerna markant för barn från relativt gynnade bakgrunder som deltagit i barnomsorg när de mättes vid 8–14 års ålder. Det gällde även för deras icke-kognitiva färdigheter.⁴² Författarna hävdar att de färre interaktionerna på tu man hand som uppstår i formell barnomsorg jämfört med föräldraomsorg kan vara särskilt skadliga. Detta gäller i synnerhet för barn från mer gynnade bakgrunder. I likhet med Québec är indikatorerna för barnomsorgens kvalitet, med avseende på bland annat personaltäthet, relativt låga i Bologna i jämförelse med en del av de tidigare nämnda forskningsresultaten från Skandinavien eller Tyskland.

Sammanfattningsvis finns det många studier om barnomsorg som visar positiva effekter på barns utveckling. Dessa effekter är vanligtvis större för barn från missgynnade bakgrunder. Med formell barnomsorg ökar därför utsikterna för sysselsättning bland mödrar och för en positiv utveckling för deras barn. På samma gång minskas ojämlikheter som grundar sig i socioekonomisk bakgrund. De här positiva effekterna är dock på inget sätt universella. Flera studier har också funnit att barnomsorg kan ha negativa effekter på barn. En gemensam nämnare för merparten av

36. Yamaguchi m.fl. (2018).

37. Jessen m.fl. (2022).

38. Se även Kuger m.fl. (2019).

39. Carta och Rizzica (2018).

40. Som nämnts ovan visar Datta Gupta och Simonsen (2016) att utvecklingseffekterna på danska testpoäng för barn är positiva när formell omsorg jämförs med informell omsorg. Det indikerar att typen av omsorgslösningar och den tillhörande kvaliteten spelar roll.

41. Baker m.fl. (2008, 2019).

42. Fort m.fl. (2020).

dessa är att den formella barnomsorgen ofta visar sig hålla en relativt låg strukturell kvalitet. Även om det optimala vore att utforska kvalitetsvariationer inom en för övrigt likvärdig miljö, visar beläggen att kvalitetsdimensionen hos formell barnomsorg är viktig och att en bristfällig sådan med större sannolikhet kommer att ha negativa effekter på åtminstone vissa barn.⁴³

Några öppna frågor

Sysselsättningen bland kvinnor, i synnerhet bland mödrar, har ökat kraftigt under de senaste decennierna – även om ökningstakten har dämpats i många länder på senare tid. I linje med detta tror allt färre att förskolebarn påverkas negativt av att ha en förvärsarbetande mamma, vilket framgår av figur 1. I höginkomstländer deltar en stor majoritet av barnen vid någon tidpunkt i formell barnomsorg (87 procent av tre- till femåringarna inom OECD 2018).⁴⁴ För både föräldrar och beslutsfattare är kärnfrågorna därför vilken ålder som är idealisk för inskrivning, hur många timmar som bör tillbringas inom barnomsorgen och vad som kännetecknar en lämplig minimikvalitet (eller vilka kvalitetsmått som är särskilt viktiga). Under senare år har forskningen gjort försiktiga framsteg inom dessa områden. Trots detta är evidensbasen fortfarande ganska bräcklig och begränsar sig till ett fåtal institutionella sammanhang, vars resultat inte är direkt tillämpliga till andra miljöer. Parallellt med reformer för att bygga ut föräldra- och barnomsorg har vissa länder också infört eller vidareutvecklat stödtjänster för föräldrar.⁴⁵ De är ofta utformade för familjer under deras föräldradedighet och drivs bland annat av barnomsorgscentra i Sverige, men kan också rikta sig till familjer vars barn är inskrivna i barnomsorgen. Evidensen för utvecklingseffekterna av dessa program härstammar primärt från experimentella miljöer där fokus företrädesvis ligger på missgynnade familjer.

SOCIOEKONOMISK BAKGRUND

En fördel med barnomsorgen är att utvecklingseffekterna ofta, om än inte alltid, är mer positiva för barn från missgynnad socioekonomisk bakgrund. Barnomsorg kan därför minska tidiga ojämlikheter i barns utveckling, som blir svårare att åtgärda senare, eftersom färdigheter är kompletterande, både inom och mellan olika färdigheter.⁴⁶ Om man redan tidigt i grundskolan kan se tydliga skillnader baserade på barnens familjebakgrund, kommer de som släpar efter i utvecklingen få svårt att komma ikapp. Tidig barnomsorg har

potential att »jämna ut spelplanen«, åtminstone i viss utsträckning. En studie om en storskalig utbyggnad av den offentliga barnomsorgen i Finland visar att tillgången till barnomsorg framför allt gynnar barn från låginkomstfamiljer och minskar det generationsöverskridande sambandet mellan föräldrarnas och barnens inkomster (som vuxna).⁴⁷ De större positiva effekterna för barn i låginkomstfamiljer korrelerar mer med social kompetens än med akademisk bakgrund. Deltagande i barnomsorg tycks därmed vara särskilt gynnsamt när målet är att stärka den sociala kompetensen hos barn från låginkomstfamiljer. Studien visar också att barnomsorg ökar social rörlighet genom att påverka de jobb som barnen har som vuxna. En övergång från rutinmässiga och manuella arbeten till tjänstearbeten har iakttagits. Övergången är också delvis en följd av barnomsorgens bestående effekter på sociala färdigheter.

Barn från mer lågutbildade familjer är dock underrepresenterade i barnomsorgen i de flesta OECD-länderna.⁴⁸ Trots avsikterna är många barnomsorgssystem inte helt universella. Sett från barns utveckling tycks detta ineffektivt.⁴⁹ Kunskaperna om inskrivningsklyftor baserade på familjebakgrund är fortfarande begränsade. Vid analysen av sådana klyftor och hur de eventuellt kan minskas utgår forskare i Tyskland från förklaringar avseende både tillgång och efterfrågan.⁵⁰ Att minska underskott och avgifter i barnomsorgen minskar gapet baserat på föräldrarnas utbildningsnivå men inte gapet i utländsk bakgrund. För föräldrar med invandrarbakgrund kan diskriminering, brist på information och kvalitetsproblem förstärka klyftan, även om övertygande bevis saknas. Orsakerna bakom sådana inskrivningsklyftor, som till exempel ansökningssystemets och avgiftsstrukturens utformning, varierar kraftigt mellan länder. Några enkla rekommendationer för att minska dem ser dock lovande ut: (i) spridning av information om kostnader och fördelar med att delta samt om ansökningssystemet,⁵¹ (ii) ett opartiskt ansökningssystem med transparenta urvalskriterier för att minska risken för diskriminering under förfarandet samt (iii) en (mer) progressiv avgiftsstruktur. Framtida forskning kommer att visa effektiviteten hos de här åtgärderna och vad som ytterligare krävs för att barnomsorgssystemen ska bli universella och tillmötesgå barn från alla bakgrunder på samma sätt.

PAPPALEDIGHET

Denna forskningssammanfattning har framför allt behandlat effekterna av mammaledighet. Orsaken är att mödrar alltjämt är de huvudsakliga omsorgs-

43. Bauchmüller m.fl. (2014) studerar kopplingen mellan fem indikatorer på strukturell kvalitet och barns utveckling i Danmark. De fastställer en positiv länk mellan barn-per-anställd, manlig personal och personal med pedagogisk utbildning. Drange N. och Rønning, M. (2020) visar att i Oslo ledde en högre andel manlig personal och minskad sjukfrånvaro till bättre testpoäng för barn i de tidiga skolåren. Till följd av en begränsad mängd data finns generellt sett få belägg för processkvalitetens betydelse.
44. Data från OECD:s databas om familjer <https://www.oecd.org/els/family/database.htm>, senast hämtad den 5 januari 2023.
45. Ett framstående och brett tillämpat program är Triple P, vars mål är att främja »positivt föräldraskap« för att minska förekomsten av beteendemässiga och emotionella problem hos barn.
46. Cunha m.fl. (2006).
47. Silliman och Mäkinen (2022).
48. Se till exempel Datta Gupta och Jessen (2023) eller Flood m.fl. (2022).
49. Man kan eventuellt hävda att mer högutbildade mammor har en högre inkomspotential, och om deras barn deltar i barnomsorg kan de återvända till arbetsmarknaden med större möjligheter att tjäna pengar (det här argumentet är dock inte oproblematiskt ur ett rättviseperspektiv).
50. Jessen m.fl. (2020).
51. Hermes m.fl. (2021) behandlar en slumpmässig uppsättning familjer med lägre SES i två tyska storstäder som har ansökarstöd, vilket minskar SES-klyftan med ungefär hälften.

givarerna i de flesta familjer och tar ut merparten av föräldraledigheten, även i länder där den är könsneutral. På senare år har flera länder dock vidtagit politiska åtgärder där en del av föräldraledigheten öronmärks för pappor. I augusti 2022 trädde EU:s direktiv 2019/1158 i kraft som beviljar tio dagars pappaledighet för tiden omedelbart efter barnets födelse och ytterligare två månader som inte kan överföras till mamman. Sannolikt kommer mammor även fortsättningsvis att ta ut en större andel av föräldraledigheten. Det gäller även i de mer jämlika skandinaviska länderna som sedan länge driver politik för att pappor ska ta föräldraledigt. Hur barns utveckling påverkas av en förlängd pappaledighet är ett intressant område för framtida forskning.⁵²

Sammanfattande kommentarer

Föräldraledighet och tidig barnomsorg är viktiga familjepolitiska åtgärder för att stödja unga familjer i deras livspussel med arbete och familjeliv. De skandinaviska länderna var bland pionjärerna i att bygga ut universell barnomsorg av hög kvalitet, vilket har skett åtminstone sedan 1970-talet. Under de senaste decennierna har de flesta höginkomstländer följt efter och byggt ut sin barnomsorg. Samtidigt erbjuder de flesta höginkomstländerna längre betalad föräldraledighet.

Målen för denna politik är i stort sett tvåfaldiga:⁵³ För det första, i ljuset av en fortsatt ökning av kvinnors och mödrars deltagande på arbetsmarknaden – som är en välkommen utveckling med tanke på åldrande befolkning och en önskvärd ökning av jämställdheten mellan könen – kan föräldrarna tack vare föräldraledighet och barnomsorg ta ledigt från sina arbeten och därefter återkomma, ofta till samma arbetsgivare som före förlossningen. För det andra är syftet med politiken att främja barns utveckling och potentiellt minska ojämlikheter i deras utveckling som kan hänföras till föräldrarnas bakgrund.

Tack vare mammaledigheten kan mödrar tillbringa mer tid med sina barn under en avgörande period i deras liv. Amning, engagerande och stimulerande interaktioner på tu man hand och minskad stress med att slippa behöva balansera en potentiellt tidig återgång till arbete med barnuppfostran kan samtliga ha gynnsamma effekter på barnen. Universell barnomsorg av hög kvalitet ger också liknande förhoppningar. I synnerhet kan barn från missgynnade bakgrunder få en mer berikande miljö i formell barnomsorg och alla barn kan skaffa sig värdefulla sociala

färdigheter. En ytterligare fördel med barnomsorg kan vara att barnen får träffa olika slags kamrater.

Bevis på orsakssamband som diskuteras i denna forskningssammanfattning pekar på gynnsamma effekter av föräldraledighet, framför allt under barnens första sex månader eller däromkring, samt när den dominerande omsorgsformen annars hade bestått av informell och mindre reglerad karaktär. Att förlänga föräldraledigheten bortom denna gräns skulle kräva andra motiveringar, som till exempel bristande tillgång på kompetent barnomsorgspersonal eller belägg för att det visat sig positivt för mödrarnas (psykiska eller fysiska) välbefinnande.⁵⁴ De flesta studier som gjorts av universell barnomsorg av hög kvalitet finner neutrala eller positiva effekter på barns utveckling som tenderar att vara större för barn från missgynnade bakgrunder. Formell barnomsorg kan spela en viktig roll för att minska tidiga skillnader i barns utveckling. Sett till nackdelarna har vissa negativa effekter av barnomsorg identifierats i miljöer vars omsorg håller en relativt låg kvalitet och framför allt för barn med mer privilegierade bakgrunder. En snabb utbyggnad av barnomsorg med låg kvalitet på bekostnad av en omgivning av hög kvalitet, är inte en önskvärd strategi med hänsyn till barns utveckling.

Referenser

- Ainsworth M.D. och Bell S.M. (1970). Attachment, exploration, and separation: Illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child Development*, 41(1), 49–67.
- Baker, M., Gruber, J. och Milligan, K. (2008). Universal child care, maternal labor supply, and family well-being. *Journal of Political Economy*, 116(4), 709–745.
- Baker, M., Gruber, J. och Milligan, K. (2019). The long-run impacts of a universal child care program. *American Economic Journal: Economic Policy*, 11(3), 1–26.
- Baker, M. och Milligan, K. (2010). Evidence from maternity leave expansions of the impact of maternal care on early child development. *Journal of Human Resources*, 45(1), 1–32.
- Baker, M. och Milligan, K. (2015). Maternity leave and children's cognitive and behavioral development. *Journal of Population Economics*, 28(2), 373–391.

52. Evidens från Norge (Cools m.fl., 2015) visar att införandet av en fyra-veckors pappaledighet 1993 hade positiv effekt på skolresultaten för barn vars pappor hade högre utbildningsnivåer än mamorna.

53. Att skydda mödrarnas hälsa kan betraktas som ett tredje mål. Vi avstår dock från att diskutera denna aspekt i vår kortfattade forskningssammanfattning eftersom samtliga europeiska länder har en infört en lag om skydd för moderskap för veckorna efter förlossningen.

54. Se Heshmati m.fl. (2023).

- Bauchmüller, R., Gørtz, M. och Rasmussen, A. W. (2014). Long-run benefits from universal high-quality preschooling. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(4), 457–470.
- Canaan, S., Lassen, A., Rosenbaum, P. och Steingrimsdóttir, H. (2022). Maternity leave and paternity leave: Evidence on the economic impact of legislative changes in high income countries. *The Oxford Research Encyclopedia of Economics and Finance*.
- Carneiro, P., Løken, K. V. och Salvanes, K. G. (2015). A flying start? Maternity leave benefits and long-run outcomes of children. *Journal of Political Economy*, 123(2), 365–412.
- Carta, F. och Rizzica, L. (2018). Early kindergarten, maternal labor supply and children's outcomes: evidence from Italy. *Journal of Public Economics*, 158, 79–102.
- Chaparro, J., Sojourner, A. och Wiswall, M. J. (2020). Early childhood care and cognitive development. *NBER Working Paper*, No. 26813.
- Cools, S., Fiva, J. H. och Kirkebøen, L. J. (2015). Causal effects of paternity leave on children and parents. *The Scandinavian Journal of Economics*, 117(3), 801–828.
- Cornelissen, T., Dustmann, C., Raute, A. och Schönberg, U. (2018). Who benefits from universal child care? Estimating marginal returns to early child care attendance. *Journal of Political Economy*, 126(6), 2356–2409.
- Cunha, F. och Heckman, J. (2007). The technology of skill formation. *American Economic Review*, 97(2), 31–47.
- Cunha, F., Heckman, J. J., Lochner, L. och Masterov, D. V. (2006). Interpreting the evidence on life cycle skill formation. *Handbook of the Economics of Education*, 1, 697–812.
- Dahl, G. B., Løken, K. V., Mogstad, M. och Salvanes, K. V. (2016). What is the case for paid maternity leave? *Review of Economics and Statistics*, 98(4), 655–670.
- Danzer, N., Halla, M., Schneeweis, N. och Zweimüller, M. (2020). Parental leave, (in)formal childcare and long-term child outcomes. *Journal of Human Resources*, 0619-10257R1.
- Datta Gupta, N. och Jessen, J. (2023). Maternity leave versus early childcare – What are the long-term consequences for children? IZA World of Labor 2023: 438v2 doi: 10.15185/izawol.438.v2.
- Datta Gupta, N., Lausten, M. och Pozzoli, D. (2018). Does mother know best? Parental discrepancies in assessing child behavioral and educational outcomes. *Review of Economics of the Household*, 16(2), 407–425.
- Datta Gupta, N. och Simonsen, M. (2010). Non-cognitive child outcomes and universal high quality child care. *Journal of Public Economics*, 94(1–2), 30–43.
- Datta Gupta, N. och Simonsen, M. (2016). Academic performance and type of early childhood care. *Economics of Education Review*, 53, 217–229.
- Drange, N. och Havnes, T. (2019). Early childcare and cognitive development: Evidence from an assignment lottery. *Journal of Labor Economics*, 37(2), 581–620.
- Drange, N. och Rønning, M. (2020). Child care center quality and early child development. *Journal of Public Economics*, 188, 104204.
- Duncan, G., Kalil, A., Mogstad, M. och Rege, M. (2022). Investing in early childhood development in preschool and at home. *Handbook of Education Economics*.
- Dustmann, C. och Schönberg, U. (2012). Expansions in maternity leave coverage and children's long-term outcomes. *American Economic Journal: Applied Economics*, 4(3), 190–224.
- Felfe, C. och Lalive, R. (2018). Does early child care affect children's development? *Journal of Public Economics*, 159, 33–53.
- Flood, S., McMurry, J., Sojourner, A. och Wiswall, M. (2022). Inequality in early care experienced by US children. *Journal of Economic Perspectives*, 36(2), 199–222.
- Fort, M., Ichino, A. och Zanella, G. (2020). Cognitive and noncognitive costs of day care at age 0–2 for children in advantaged families. *Journal of Political Economy*, 128(1), 158–205.
- Ginja, R., Jans, J. och Karimi, A. (2020). Parental leave benefits, household labor supply, and children's long-run outcomes. *Journal of Labor Economics*, 38(1), 261–320.
- Gromada, A. och Richardson, D. (2021). Where do rich countries stand on childcare? UNICEF Office of Research – Innocenti, Florence.
- Havnes, T. och Mogstad, M. (2015). Is universal child care leveling the playing field? *Journal of Public Economics*, 127, 100–114.
- Hermes, H., Lergetporer, P., Peter, F. och Wiederhold, S. (2021). Behavioral barriers and the socioeconomic gap in child care enrollment. *CESifo Working Paper* No. 9282.

- Heshmati, A., Honkaniemi, H. och Juárez, S. P. (2023). The effect of parental leave on parents' mental health: a systematic review. *The Lancet Public Health*, 8(1), e57–e75.
- Houmark, M., Løchte Jørgensen, C. M., Kristiansen, I. L. och Gensowski, M. (2022). Effects of extending paid parental leave on children's socio-emotional skills and well-being in adolescence. *IZA Discussion Paper* No. 15421.
- Huebener, M., Kuehnle, D. och Spiess, C. K. (2019). Parental leave policies and socio-economic gaps in child development: Evidence from a substantial benefit reform using administrative data. *Labour Economics*, 61, 101754.
- Jessen, J., Schmitz, S. och Waights, S. (2020). Understanding day care enrolment gaps. *Journal of Public Economics*, 190, 104252.
- Jessen, J., Spieß, C. K. och Waights, S. (2022). Centre-based care and parenting activities. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 84(6), 1356–1379.
- Kuger, S., Marcus, J. och Spiess, C. K. (2019). Day care quality and changes in the home learning environment of children. *Education Economics*, 27(3), 265–286.
- Lazear, E. och Shaw, K. (2007). Personnel economics: The economist's view of human resources. *Journal of Economic Perspectives*, 21(4), 91–114.
- Liu, Q. & Skans, O. (2010). The duration of paid parental leave and children's scholastic performance. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 10(1), 1–35.
- National Scientific Council on the Developing Child. (2004). Young children develop in an environment of relationships. Working Paper No. 1. Retrieved from <http://www.developingchild.net>.
- OECD (2017), *Starting Strong 2017: Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care*.
- Rasmussen, A. W. (2010). Increasing the length of parents' birth-related leave: The effect on children's longterm educational outcomes. *Labour Economics*, 17(1), 91–100.
- Raute, A. (2019). Can financial incentives reduce the baby gap? Evidence from a reform in maternity leave benefits. *Journal of Public Economics*, 169, 203–222.
- Silliman, M. och Mäkinen, J. (2022), »Childcare, social skills, and the labor market«. Mimeo Harvard University.
- Sjögren, A. och Tallås Ahlzén, M. (2022), »Human capital effects of one-on-one time with parents. Evidence from a Swedish childcare access reform«, IFAU working paper 2022.
- Tominey, E., Nicoletti, C. och Salvanes, K. (under utgivning). Mothers working during preschool years and child skills: Does income compensate? *Journal of Labor Economics*.
- Vermeer, H. J. och van IJzendoorn, M. H. (2006). Children's elevated cortisol levels at daycare: A review and meta-analysis. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(3), 390–401.
- Yamaguchi, S., Asai, Y. och Kambayashi, R. (2018). How does early childcare enrollment affect children, parents, and their interactions? *Labour Economics*, 55, 56–71.

SNS Förlag
Box 5629, 114 86 Stockholm
Telefon: 08-507 025 00
info@sns.se www.sns.se

SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle – är en oberoende ideell förening som genom forskning, möten och utbildning bidrar till att ledande beslutsfattare i näringsliv, politik och offentlig förvaltning kan fatta välgrundade beslut baserade på vetenskap och saklig analys. 280 ledande företag, myndigheter och organisationer är medlemmar i SNS.